

WYROK Z DNIA 18 MAJA 2009 R.

IV KK 459/08

1. Upoważnienie do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia, o którym mowa w art. 233 § 6 k.k., musi wynikać z ustawy, na podstawie której prowadzone jest postępowanie, zatem takiego upoważnienia nie może kreować akt rangi podustawowej, jakim jest rozporządzenie ministra.

2. Artykuł 75 § 2 k.p.a. ma zastosowanie – to jest stwarza uprawnienie dla organu administracji państwowej do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznanie (oświadczenie) – wtedy, gdy strona dąży do tego, aby jej zeznanie (oświadczenie) zastąpiło zaświadczenie organu.

Przewodniczący: sędzia SN J. Matras.

Sędziowie SN: D. Rysińska, K. Cesarz (sprawozdawca).

Prokurator Prokuratury Krajowej: M Wilkosz-Śliwa.

Sąd Najwyższy w sprawie Barbary W., skazanej z art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 12 k.k., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 18 maja 2009 r., kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Grodzkiego w O. z dnia 12 lutego 2008 r.,

u ch ylił zaskarżony wyrok i uniewinnił oskarżoną od zarzucanego jej czynu (...).

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w O. wyrokiem z dnia 12 lutego 2008 r., po uwzględnieniu wniosku prokuratora, złożonego w trybie art. 335 § 1 k.p.k., o wymierzenie Barbarze W. uzgodnionej z nią kary, uznał oskarżoną za winną zarzucanego jej czynu, zakwalifikowanego z art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 12 k.k., opisanego w ten sposób, że „w okresie od 3 stycznia do 13 sierpnia 2007 r. w O., w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, będąc uprzedzona o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania, w celu uzyskania pomocy finansowej z Ośrodka Pomocy Społecznej w O. złożyła cztery fałszywe oświadczenia o stanie majątkowym, w których zataiła fakt otrzymywania przez nią za pośrednictwem komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w O. alimentów na jej dzieci”, i za to na podstawie art. 233 § 1 i 6 k.k. w zw. z art. 37 k.k. wymierzył oskarżonej karę 5 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie na podstawie art. 69 § 1 k.k. i 70 § 1 pkt 1 k.k. warunkowo zawiesił na okres próby 2 lat, po czym zwolnił oskarżoną od kosztów sądowych.

Uzasadnienie wyroku nie zostało sporządzone, wobec braku wniosku w tym przedmiocie i apelacji, toteż orzeczenie uprawomocniło się z dniem 20 lutego 2008 r.

Kasację od tego wyroku na korzyść Barbary W. złożył Rzecznik Praw Obywatelskich, zarzucając „rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 343 § 7 k.p.k. w zw. z art. 335 § 1 k.p.k. poprzez uznanie, iż okoliczności popełnienia przez Barbarę W. zarzucanego jej występku z art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. nie budzą wątpliwości i w efekcie wydanie w stosunku do niej wyroku skazującego na posiedzeniu bez przeprowadzenia rozprawy, podczas gdy zgromadzony w sprawie materiał dowodowy wskazywał na poważne

wątpliwości, czy istniał przepis ustawy pozwalającej Ośrodkowi Pomocy Społecznej na odbieranie oświadczeń o stanie majątkowym pod rygorem odpowiedzialności karnej z art. 233 § 1 k.k. w zw. z art. 233 § 6 k.k., co powinno skutkować nieuwzględnieniem wniosku prokuratora i rozpoznaniem sprawy na rozprawie”, a następnie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uniewinnienie oskarżonej od popełnienia przypisanego jej czynu, ponieważ skazanie jest oczywiście niesłuszne (art. 537 § 2 *in fine* k.p.k.).

Prokurator Prokuratury Krajowej na rozprawie kasacyjnej przyłączył się do skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zarzut rażącego naruszenia art. 343 § 7 k.p.k. w zw. z art. 335 § 1 k.p.k., które miało istotny wpływ na treść wyroku, okazał się słuszny. W przewidzianym w tych przepisach trybie postępowania może zapaść jedynie wyrok skazujący. Dyspozycja art. 343 § 7 k.p.k. stanowi, że jeżeli nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku o skazanie oskarżonego (bez rozprawy), to sąd kieruje sprawę do rozpoznania na zasadach ogólnych. Tak postąpiłby Sąd Rejonowy, gdyby dostrzegł, że nie wystąpiła przesłanka do skazania oskarżonej w postaci wypełnienia przez nią wszystkich znamion zarzucanego jej czynu.

W myśl art. 233 § 6 k.k. sprawca odpowiada za podanie nieprawdy lub zatajenie prawdy w oświadczeniu, które ma służyć za dowód w postępowaniu (innym niż sądowe) prowadzonym na podstawie ustawy, jeżeli przyjmujący oświadczenie działając w zakresie swoich uprawnień, nadanych przez tę ustawę, uprzedził oświadczonego o odpowiedzialności karnej za fałszywe oświadczenie.

Oskarżona ubiegała się o zasiłki przyznawane na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2008 r. Nr 115, poz. 728 ze zm., dalej – u.p.s.). Postępowanie w sprawie przyznawania świadczeń z pomocy społecznej unormowane jest wyczerpująco w art. 100 – 109 rozdzia-

łu 7. tej ustawy. Przepisy te stanowią *lex specialis* w stosunku do postępowania prowadzonego na podstawie Kodeksu postępowania administracyjnego (J. Sierpowska: Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz, Warszawa 2007, s. 84). Tylko przyznanie świadczenia następuje w formie decyzji administracyjnej (art. 106 ust. 1 u.p.s.).

W tym szczególnym postępowaniu rozstrzygnięcie wniosku o zasiłek poprzedzone jest rodzinnym wywiadem środowiskowym, przeprowadzanym przez pracownika socjalnego, który może domagać się od osoby ubiegającej się o pomoc, złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątkowym (art. 107 ust. 5 u.p.s.). Ustawa o pomocy społecznej nie nadała, w szczególności w rozdziale 7., pracownikowi socjalnemu uprawnienia do uprzedzenia oświadczającego o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Delegacja udzielona ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego w art. 107 ust. 6 u.p.s., który w załączniku nr 3 do rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 kwietnia 2005 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. Nr 77, poz. 672) określił wzór „oświadczenia o stanie majątkowym” i zawarł w nim, pod rubrykami wypełnianymi przez osobę ubiegającą się o zasiłek, sformułowanie: „Oświadczam, że znana mi jest treść art. 233 § 1 Kodeksu karnego o odpowiedzialności karnej za podanie nieprawdy lub zatajenie prawdy”, nie czyni zatem zadość wymogowi przewidzianemu w § 2 art. 233 k.k., który w myśl § 6 tego przepisu stosuje się odpowiednio do składającego oświadczenie. Upoważnienie do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia musi wynikać z ustawy, na podstawie której prowadzone jest postępowanie. Takiego uprawnienia nie kreuje akt rangi podustawowej, jakim jest rozporządzenie ministra. Pogląd ten jest konsekwentnie prezentowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyroki z dnia: 25 lutego 1994 r., WR 20/94, OSNKW 1994, z. 5-6, poz. 33; 20 grudnia 2005 r., WA 34/05, OSNKW–R 2005, poz. 2539; 3 sierpnia 2006 r., III KK 133/06, OSNKW–R 2006, poz.

1535; z 11 lutego 2009 r., III KK 245/08, Lex 486189 oraz postanowienia z dnia: 2 lutego 2004, V KK 168/03, OSNKW 2004, z. 3, poz. 29 i 2 lutego 2009 r., V KK 312/08, Lex nr 486536, a także uchwała z dnia 19 sierpnia 1999 r., I KZP 22/99, OSNKW 1999, z. 9-10, poz. 51). Nawet więc, gdyby przyjąć, że zacytowana formuła spełnia wymóg takiego uprzedzenia, co jest wysoce wątpliwe w świetle pominięcia w niej zaznajomienia z § 6 art. 233 k.k., a przede wszystkim – frazy o uprzedzeniu oświadczającego o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia, to w składzie przedmiotowych znamion czynu brakło ustawowego uprawnienia pracownika socjalnego do takiego uprzedzenia.

Upewnienie to nie wynikało również z art. 75 § 2 k.p.a., określającego, że jeżeli przepis prawa nie wymaga urzędowego potwierdzenia określonych faktów lub stanu prawnego w drodze zaświadczenia właściwego organu administracji, organ administracji państwowej odbiera od strony, na jej wniosek, oświadczenie złożone pod rygorem odpowiedzialności za fałszywe zeznania. Chociaż art. 14 ustawy o pomocy społecznej stanowi, że w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się odpowiednio Kodeks postępowania administracyjnego, to zarazem dodaje, iż czyni się tak, jeżeli ustawa o pomocy społecznej nie stanowi inaczej. Jak wspomniano wyżej, postępowanie w sprawie przyznania świadczeń na podstawie tej ustawy jest unormowane autonomicznie (wobec k.p.a.) i kompletnie. Takie stanowisko zapewne legło u podstaw zawarcia we wzorze oświadczenia o stanie majątkowym cytowanego powyżej sformułowania o znajomości przez oświadczającego treści art. 233 § 1 k.k. Inaczej wystarczyłoby przywołanie w treści oświadczenia przepisu art. 75 § 2 k.p.a. w zw. z art. 83 § 3 k.p.a., jako podstawy uprzedzenia wnioskującego o zasiłek przez pracownika socjalnego o odpowiedzialności karnej za fałszywe oświadczenie. Ponadto, nie da się przejść do porządku nad faktem, że art. 75 § 2 k.p.a. ma zastosowanie, gdy strona występuje z inicjatywą poprzestania na jej oświadczeniu, co zwolni ją od obowiązku do-

starczenia zaświadczenia organu administracji, z którym związane jest domniemanie prawdziwości jego treści. Natomiast w postępowaniu toczącym się na podstawie rozdziału 7 u.p.s., to pracownik socjalny może (czyli nie musi) domagać się od osoby zabiegającej o zasiłek złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątkowym. W rezultacie, przepis art. 75 § 2 k.p.a. ma zastosowanie, to jest – stwarza uprawnienie dla organu administracji państwowej do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania, wtedy gdy strona dąży do tego, aby jej zeznanie zastąpiło zaświadczenie organu. Natomiast w art. 106 ust. 5 u.p.s. inicjatywa należy do organu i dlatego w przepisach tej ustawy musiałoby znaleźć się uprawnienie go do uprzedzenia strony o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia, aby mogła ona odpowiadać za to na podstawie art. 233 § 6 k.k. w zw. z § 2 tego artykułu. Na marginesie zauważyć należy, że w art. 106 ust. 5 u.p.s. mówi się o oświadczeniu „o dochodach i stanie majątkowym”. Ustawa różnicuje więc te kwestie. Wzór oświadczenia i przedmiotowa formuła dotyczy tylko sytuacji majątkowej. W trzech z czterech oświadczeń majątkowych, wypełnionych i podpisanych przez oskarżoną, nie ma wzmianki o jej dochodach. Tylko w ostatnim oświadczeniu z dnia 13 sierpnia 2007 r. podała, że „nie otrzymuje świadczeń od ojca dzieci”. Skoro w oświadczeniach nie przewidziano rubryki dotyczącej dochodów, a pracownik socjalny nie żądał ich ujawnienia, to w trzech wypadkach wykluczyć należałoby, zarzucone oskarżonej, zatajenie otrzymania alimentów na rzecz dzieci.

Określając zakres stosowania dyspozycji art. 75 § 2 k.p.a. nie można pomijać, że już po uchwaleniu i wejściu w życie tego przepisu w dniu 24 października 1987 r., w szeregu ustawach przewidziano uprawnienie do uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za fałszywe oświadczenie (zob. np. art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, art. 79 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym, art. 20b ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, art. 8 ust. 1 i 10 ust. 1 w

zw. z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, art. 14 b ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, art. 26 ust. 5 i 5a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych ..., art. 52a ust. 4 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin, art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, art. 33 ust. 5 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, art. 31 ust. 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, art. 4 i 15 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 25 lipca 2008 r. o szczególnych rozwiązaniach dla podatników uzyskujących niektóre przychody poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej). Słusznie wskazuje się w kasacji i przywołanych wyżej judykatach Sądu Najwyższego, że gdyby art. 75 § 2 k.p.a. był wystarczającą podstawą do odbierania oświadczeń pod rygorem odpowiedzialności karnej, to wszystkie te przepisy należałoby uznać za zbędne, a akty prawne, w których zostały zamieszczone, za uchwalone z naruszeniem podstawowych zasad techniki prawodawczej, jako zbędne *superfluum*.

Wreszcie, Sąd Rejonowy a wcześniej prokurator, nie dostrzegł, że zachowanie oskarżonej nie naruszyło dobra prawnego będącego przedmiotem ochrony w art. 233 § 6 k.k., nawet gdyby przyjąć, że złożyła ona fałszywe oświadczenie. Dobrem chronionym jest tu wiarygodność ustaleń dokonanych w postępowaniach przewidzianych na podstawie ustawy (zob. M. Szewczyk w: A. Zoll red.: Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, Kraków 2006, t. II, s. 1012 – 1013). Ustalenie, że oskarżonej przysługuje świadczenie z ustawy o pomocy społecznej, nie ucierpiało na skutek zatajenia przez nią otrzymywania w inkryminowanym czasie alimentów. Jej dochody, łącznie z alimentami, były tak niskie, że i tak uprawniały ją (matkę ośmiorga dzieci) do

przyznanych zasiłków. Innymi słowy, zatajenie faktu otrzymywania alimentów za pośrednictwem komornika, nie miało wpływu na decyzję o przyznaniu świadczeń z pomocy społecznej. Byłaby ona pozytywna również w razie wiedzy organu pomocowego o alimentach (zob. zeznania G. P.). Jeśli zatem nie dochodzi do naruszenia dobra prawnego albo do jego zagrożenia, wówczas nie są realizowane wszystkie znamiona wchodzące w skład struktury przestępstwa, co oznacza sytuację określoną w art. 17 § 1 pkt 2 *in princ.* k.p.k. Gdyby zaś na chwilę przyjąć, że jednak dobro chronione zostało w jakimś stopniu naruszone, bo po uwzględnieniu alimentów przyznano by zasiłki w niższej wysokości, to zachowanie oskarżonej należałoby oceniać przez pryzmat art. 1 § 2 k.k. Nieodzwonne byłoby rozważenie, czy rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiar wyrządzonej szkody oraz sposób i okoliczności popełnienia czynu, jak również inne okoliczności wskazane w art. 115 § 2 k.k., nie przemawiają jednak za uznaniem, że czyn oskarżonej charakteryzuje się znikomym stopniem społecznej szkodliwości. W zależności więc od oceny i etapu jej podjęcia wchodziłoby w rachubę uniewinnienie oskarżonej albo umorzenie postępowania (art. 17 § 1 pkt 2 lub 3 k.p.k. i art. 414 § 1 k.p.k.). W każdym razie odpadałaby możliwość skazania jej w trybie art. 335 § 1 k.p.k. i 343 § 1 k.p.k.

Ostatnia rozważana sytuacja pozostaje jednak w kręgu hipotez. Wcześniej wykazano, że oskarżona Barbara W. nie wypełniła wszystkich znamion czynu z art. 233 § 6 k.k. w zw. z art. 233 § 2 k.k. Więc skazanie jej było oczywiście niesłuszne. Dlatego na podstawie art. 537 § 2 k.p.k. uchylono za skarżony wyrok i uniewinniono oskarżoną.